



## UNESCO’NUN TARİH EĞİTİMİ YAYINLARINA YÖNELİK BİR DEĞERLENDİRME (1947-2012) \*

**Adnan ALTUN \*\***

**Bahri ATA \*\*\***

### Öz

*Bu çalışmanın amacı UNESCO’nun kuruluşundan bugüne kadar tarih eğitimi ile ilgili olarak yapmış olduğu yayınları değerlendirmektir. Bu yayınlar, kurumun web sayfasındaki eğitim yayınları içerisinde yer alan makale, kitap, rapor ve dokümanlardan oluşmaktadır. UNESCO tarafından yayınlanan tarih eğitimi ile ilgili 264 çalışma doküman incelemesi yoluyla değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Bu betimsel çalışmada, söz konusu yayınlar; yayın yıllarına, yayın türlerine, temalara ve coğrafi faaliyet alanına göre analiz edilmiştir. Ayrıca bu yayınların incelenmesinde içerik analizine başvurulmuştur. Tarih eğitimi yayınlarının öğretim materyalleri, tarih konuları ve disiplinler arası tarih eğitimi gibi birkaç ana başlık altında yapıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Konuya yönelik incelemede ders kitaplarına yönelik çalışmaların tüm çalışmalar içerisinde %25’ten daha fazla bir ağırlığı olduğu görülmektedir. Coğrafi faaliyet alanına yönelik yapılan incelemede ise yapılan çalışmaların %25’inden fazlasının Avrupa kıtası üzerinde yoğunlaştığı ve ülke bazında da en fazla çalışmanın ABD ve Fransa gibi batılı ülkelerle ilgili olduğu görülmüştür. Sonuç olarak bir dünya kurumu olarak nitelendirilmesine rağmen UNESCO, tarih eğitimine ilişkin olarak Avrupa merkezli bir yayın politikası izlediği izlenimi vermektedir. Ayrıca UNESCO ilk yıllarındaki dünya ve ulusal tarihlerin tarih ders kitaplarında nasıl yer aldığına yönelik büyük ve sistematik ilgisini son yıllarda herhangi bir tarih eğitimi konusunda gösterememiştir.*

\* 16-18 Haziran 2010 tarihinde Erzurum’da düzenlenen I. Uluslararası Tarih Eğitimi Sempozyumu’nda sunulan bildirinin güncellenmiş halidir.

\*\* Yrd. Doç. Dr. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, aaltun@ibu.edu.tr

\*\*\* Doç. Dr. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi, bahriata@gmail.com

**Anahtar Kelimeler:** UNESCO, tarih eğitimi, UNESDOC.

## EVALUATION OF THE PUBLICATIONS OF UNESCO ELABORATED IN THE FIELD OF HISTORY EDUCATION (1947- 2012)

### **Abstract**

*The aim of this study is to evaluate the publications on history education made by UNESCO from the date of its establishment to nowadays. These publications include published articles, books, reports, and documents which are available on its web site. The present study examined 264 publications on the history education by UNESCO. In this descriptive study, the publications were analyzed according to their publication years, kinds, themes, and geographical scopes. Moreover, the content analysis was also used to analyze these publications. Results revealed that the history education publications were related to several main themes such as instructional materials, historical topics, and interdisciplinary history teaching. The rate of publications pertaining to history textbook is approximately 25%. The main geographical scope of the publications is Europe with 25 percentages. The scope of these publications was largely concerned with western countries as USA and France. In conclusion, even the UNESCO seems to have a world institution characteristics, it concentrates on Europe in terms of history education. However, the UNESCO has not recently given great importance to the appearance of the world and national histories in history textbooks compared to its early years.*

**Keywords:** UNESCO, history education, UNESDOC.

### **1. GİRİŞ**

UNESCO Sözleşmesi'nin ilk cümlesi şöyledir: "Savaşlar insanların dimağlarında başlar. Barışın savunma siperlerinin de insanların dimağlarında kurulması gerekir." (Düstur, İD 27,1110) 1914-1918 ve 1939-1945 yılları arasında iki büyük savaş gören insanoğlu, yalnız siyasî ve ekonomik önlemlerle savaşın önünü almanın mümkün olmadığını

görmüş, sürekli barışı sağlamanın ancak eğitim, bilim ve kültür yoluyla gerçekleştirilebileceğini anlamıştır. Bunu gerçekleştirmek için de 1919'da Milletler Cemiyetine bağlı olarak Uluslararası Entelektüel İşbirliği (Intellectual Cooperation) Komisyonu, 1945'te de Birleşmiş Milletlere bağlı olarak "UNESCO" kurulmuştur (Safran ve Ata, 1996).

UNESCO kelimesi, İngilizce United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization kelimelerinin baş harfleri alınarak oluşturulmuştur. Dilimizde "Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu" biçiminde karşılanmıştır. Bu Kurumun Yasası 1945 yılı Kasım ayında Londra'da 44 ülkenin temsilcilerinin katıldıkları bir toplantıda kabul edilmişti. Türkiye, bu yasaı imzalayan ilk yirmi devlet arasında onuncudur. UNESCO Sözleşmesi, ülkemizde 20 Mayıs 1946 tarihli ve 4895 sayılı kanunla onanmıştır. Günümüzde üye devlet sayısı 193'e ulaşmıştır.

UNESCO, adından da anlaşılabilirliği gibi iki temel amacı üstlenmiştir. Öncelikle uluslararasıdır ve uzun vadede dünya çıkarını içeren, bir bütün olarak da insani amaçları içeren Birleşmiş Milletlerin amaçlarına hizmet etmek zorundadır. İkinci olarak da en geniş anlamıyla eğitim, bilim ve kültür kavramlarının tüm yönlerini desteklemek ve geliştirmek zorundadır (Huxley, 1946: 4). UNESCO bu amaçlarını, kendisine üye olan her devlette kurulan Milli Komisyonlarla gerçekleştirmeye çalışır. Daha ayrıntılı olarak ifade etmek gerekirse "eğitim, sosyal bilimler, doğa bilimleri, kültür ve iletişim" konularındaki genel programları ve "iklim değişikliği, barış kültürü, medeniyetler arası diyalog, sürdürülebilir kalkınma için eğitim, programlar arası eşgüdüm, cinsiyet eşitliği, HIV ve AIDS, bilgi iletişim teknolojileriyle geliştirilmiş öğrenme, önceliğimiz Afrika, diller ve çok dillilik, az gelişmiş ülkeler, ulusal araştırma sistemleri, çatışma ve afet sonrası müdahaleler, fen eğitimi, gelişmekte olan küçük ada devletleri ve gençler" gibi özel temalarla amaçlarına ulaşmak için çaba sarf etmektedir.

UNESCO'nun tüzüğü, kurumun amaçlarını tanımlarken insanların karşılıklı bilgi ve anlayışının geliştirilmesinden söz etmekte ve “birbirlerinin adetlerine ve yaşamlarına ilişkin bilgisizliğin insanlık tarihi boyunca dünya halkları arasında kuşku ve güvensizliğin yaygın bir sebebi olduğunu ve bu farklılıklarının çoğu zaman onları savaşmak zorunda bıraktığını” ilan etmektedir.

Uluslar arası anlayış ve barışın özendirilmesi başından itibaren UNESCO'nun temel amaçlarından biri olmuştur. Kurumun asıl yaklaşımı eğitimseldir: eylem programı sadece uluslar arası anlayış ve barış mefhumunun izahını değil, aynı zamanda ders kitaplarının geliştirilmesi, öğretim materyallerinin üretimi, seminer ve konferans organizasyonlarını ve “Ortak Okullar Projesinin” (the Associated Schools Project) başlatılmasını da kapsayan bir genişliğe ve çeşitliliğe sahiptir (UNESCO, 1997: 40).

UNESCO'nun uluslar arası anlayışa yönelik eğitim için iki yorumu vardır: (a) sadece bilgi olarak öteki ulusların geleneklerinin ve sorunlarının çalışılması ve (b) bilgiden daha fazlasını ifade eden ötekine karşı anlayış tutumunun geliştirilmesi. Buradaki amaç ise barışın kurulması ve sürdürülmesine yardımcı olmak için ötekinin anlaşılmasını sağlamaktır. İşte burada eğitimin tüm ülkelerdeki insanların birlikte yaşamalarını mümkün kılmada önemli bir rol oynamak zorunda olduğunu düşünmektedir (UNESCO, 1952a: 10).

I. ve II. Dünya Savaşlarının ardından kalıcı barışı sağlamanın insanların dimağından geçtiğini düşünen UNESCO, uluslar arası anlayış ve barış düşüncesini eğitim ve özellikle de tarih eğitimi alanındaki çalışmalarıyla uygulamaya koymuştur.

Bu çalışmada, UNESCO'nun 1945'ten bugüne tarih eğitimine yönelik çalışmalarının genel seyri aktarılmaya çalışılmıştır. 1960'lardan sonra UNESCO'nun insanlık tarihi yazımı projesi ile tarih eğitimi çalışmalarını birlikte götürmeye çalıştığı dikkati çekmektedir. En önemlisi de hiç şüphesiz 1960'larda çoklu bakış açısını yansıtan

insanlık tarihi yazma çabası ile İnsanlığın Bilimsel ve Kültürel Gelişiminin Tarihi (History of the Scientific and Cultural Development of Mankind) adlı hacimli tarih kitaplarının ortaya çıkışıdır. 1978'den sonra bu kitaplar tekrar ele alınmış ve eleştiriler ışığında yeniden gözden geçirilmiştir. Diğer yandan UNESCO, tarih eğitimine yönelik pek çok spesifik konuda çalışma yapmıştır. Bu araştırmanın amacı sözü edilen çalışmaları aşağıdaki sorular doğrultusunda değerlendirmektir. Araştırma soruları şöyledir;

1. UNESCO'nun tarih eğitimi ile ilgili çalışmalarının yıllara göre dağılımı nasıldır?
2. UNESCO'nun tarih eğitimi ile ilgili çalışmalarının konulara göre dağılımı nasıldır?
3. UNESCO'nun tarih eğitimi ile ilgili çalışmalarının mekâna göre dağılımı nasıldır?

## 2. ARAŞTIRMA MODELİ

Bu çalışmada doküman incelemesine başvurulmuştur. Doküman incelemesi, araştırılması amaçlanan olgu veya olgular hakkında bilgi veren yazılı materyallerin analizini içermektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

### 2.1. Evren ve Örneklem

Çalışmanın evrenini UNESCO'nun yaptığı eğitim çalışmaları, örneklemi ise UNESDOC veri tabanındaki tarih eğitimi çalışmaları oluşturmaktadır. Veritabanında gelişmiş arama (expert search) bölümünden tarih eğitimi ile ilgili olarak 217 çalışmaya ulaşılmıştır. Buna ilaveten temel arama (basic search) bölümünden yapılan aramada da 1860 yayına ulaşılmıştır. Bu 1860 çalışma gözden geçirilmiş, tarih eğitimi ile ilgili olmayan ve UNESCO dışındaki kişi ve kuruluşlara ait olan yayınlar kapsam dışı tutulmuştur. Sonuçta çalışmanın örneklemini 264 yayın tespit edilmiştir. Bu çalışmalar aşağıda yayın türlerine göre sınıflandırılmıştır:

*Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl: 6, Sayı: 14, Sosyal Bilgiler Öğretimi Özel Sayısı, 2013*

**Tablo 1. UNESCO'nun Tarih Eğitimi Yayınlarının Türü**

MAKALELER		UNESCO DOKÜMANLARI	
UNESCO Courier	25	Rapor	49
The New Courier	2	Toplantılar	43
Museum	10	Seminerler	22
Museum International	1	Konferanslar	5
Propects	9	Araştırmalar	5
UNESCO Sources	5	Projeler	3
International Review of Education	3	Gazete/Bülten	3
International Social Science Journal	2	Sempozyum	2
Higher Education in Europe	2	Çalıştay	2
Culture Plus	1	CD-ROM	1
Educafrica	1	Kılavuz	1
<b>TOPLAM</b>	<b>61</b>	Çalışma Grubu	1
		Bibliyografya	1
<b>DERGİ ÖZEL SAYISI</b>		Deneysel Materyaller	1
UNESCO Courier	2	Konuşma	1
UNESCO Sources	2	<b>TOPLAM</b>	<b>140</b>
Propects	1		
<b>TOPLAM</b>	<b>5</b>	<b>UNESCO KİTAPLARI</b>	
		<b>TOPLAM</b>	<b>25</b>
<b>UNESCO'NUN İŞBİRLİĞİYLE YAPILAN KİTAPLAR</b>		<b>UNESCO KİTAP BÖLÜMLERİ</b>	
<b>TOPLAM</b>	<b>13</b>	<b>TOPLAM</b>	<b>20</b>
<b>TÜM YAYINLARIN TOPLAMI</b>			<b>264</b>

Tablo 1'de de görülebileceği gibi ulaşılan 264 yayının 140'ı içerisinde sempozyum, konferans ve toplantı tutanakları, sonuç raporları, bültenler vb. yer aldığı dokümanları; 61'i kurumun çeşitli dergilerinde yayınlanan makaleleri; 25'i çeşitli kitapları; 20'si kitap bölümlerini; 13'ü işbirliği ile yapılan ortak çalışmaları ve 5'i de yine kurumun kendi dergilerinin özel sayılarını içermektedir.

## 2.2. Veri Toplama Aracı

UNESCO; yapmış olduğu çalışmaları dört farklı web kaynağı üzerinden ilgililere sunmaktadır. Bunlar; altı resmi dilde (İngilizce, Fransızca, İspanyolca, Rusça, Çince ve Arapça) kitap, çoklu medya, süreli yayın ve uzmanlar için bilimsel haritaların satıldığı "Çevrimiçi Kitap Satışı" bölümü, yine altı dilde kurumun 1945'ten günümüze yayınladığı yaklaşık 120.000 çalışmanın ücretsiz olarak çevrimiçi erişime sunulduğu "UNESDOC

veritabanı" bölümü, Paris'te bulunan "UNESCO kütüphanesi" ve yine aynı yerde yer alan "Arşiv" bölümüdür. Çalışmada erişim imkânı olan UNESDOC veritabanı kullanılmış ve bu veritabanına "http://unesdoc.unesco.org/ulis" adresinden erişim sağlanmıştır.

Yukarıda ifade edildiği gibi UNESDOC veri tabanından tarih eğitimi ile ilgili olan 264 çalışma tespit edilmiştir. Online erişim imkânı olan 205 çalışmaya ilk etapta ulaşılmıştır. Ulaşılamayan 59 çalışmadan önemli olduğu düşünülen 28 çalışma için "library@unesco.org" e-posta adresi aracılığıyla UNESCO kütüphanesi ile iletişime geçilmiş ve bu kaynaklar istenilmiştir. Bu kaynaklara online erişim olmadığını, ancak ücreti karşılığında istenilen bir çalışmanın gönderebileceği ifade edilmiştir. Bunun üzerine İnternet üzerinden daha derinlemesine bir çalışma yapılmış ve "Springer Link, Wiley Interscience, ERIC" gibi veri tabanları başta olmak üzere çeşitli web sayfalarından yararlanılarak 11 çalışmaya daha ulaşılmıştır. Sonuç olarak 264 çalışmanın 216'sına tam metin olarak ulaşılabilmiş, diğer çalışmaların ise künye bilgileri elde edilmiştir.

### 2.3. Verilerin Analizi

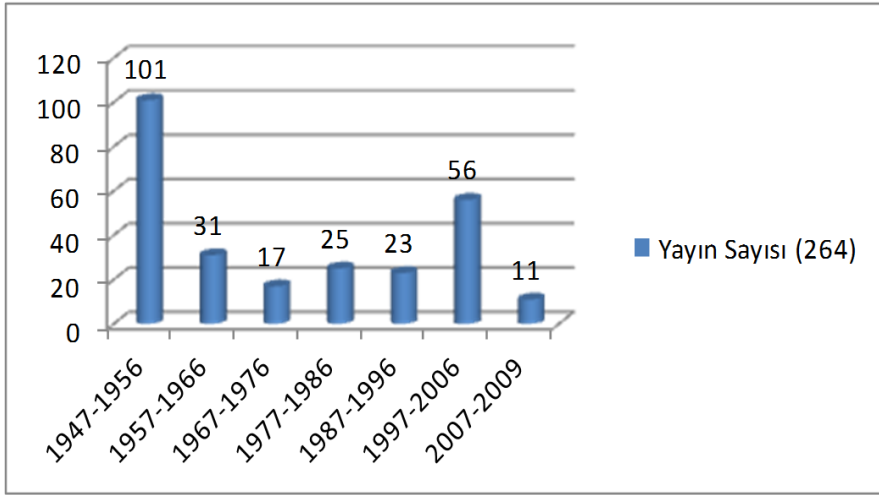
Çalışmada elde edilen verilerin analizinde içerik analizine başvurulmuştur. İçerik analizi, iletişimlerin kodlanması sorunuyla, mesajın bir takım kategorilere bölmek, belirli kodlama ya da kayıt birimleri saptamakla işe başlayacaktır (Bilgin, 2000: 10). İçerik analizinde kategorilendirme aşamasında kategorilerin içerik analizi sonucunda oluşturulduğu "açık yaklaşıma" başvurulmuştur. Yıl, konu ve mekâna göre dağılım mevcut çalışmaların incelenmesiyle oluşturulmuştur. Bu ise, kodlayıcıların ve kodlama kategorilerinin güvenilirliğiyle ilgilidir. Araştırmada yapılan içerik analizinde kodlayıcının güvenilirliği için aynı kodlayıcının aynı metni farklı zamanlarda aynı şekilde kodlaması tercih edilmiştir. İçerik geçerliliğine yönelik, araştırmada yapılan kodlamalara esas oluşturan her bir çalışma incelenmiş ve aynı zamanda UNESCO'nun veriler için oluşturduğu anahtar kelimelerle karşılaştırılmıştır.

### 3. BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde, araştırmının bulguları ve bulgulara dayalı yorumlar, araştırma problemleri doğrultusunda sırasıyla verilmiştir.

#### 3.1. UNESCO'nun Tarih Eğitimi İle İlgili Çalışmalarının Yıllara Göre Dağılımı

İlk olarak da UNESCO'nun tarih eğitimi ile ilgili yayınlarının yıllara göre dağılımı verilmiştir. Burada süreci daha iyi görebilmek için yayınlar 10'ar yıllık dönemler halinde ele alınmıştır:



**Şekil 1. UNESCO'nun Tarih Eğitimi Yayınlarının Yıllara Göre Dağılımı**

Şekilde de görülebileceği gibi UNESCO tarih eğitimi ile ilgili yayınlarının, kuruluşunu takip eden ilk on yıl içerisinde yoğunlaştığı ancak daha sonraki yıllarda bu ilginin önemli oranlarda azaldığı görülmektedir.

1947-1956 dönemi UNESCO'nun tarih eğitimine odaklandığı en yoğun dönemdir. Günümüze kadar yapılan yayınların yaklaşık %38'i (101/264) bu süreçte yapılmıştır. Farklı yorumlar söz konusu olmakla birlikte bu süreçte UNESCO'nun tarih eğitimi



konusunda uluslar arası bir bakış açısına sahip olduğu; en önemli sorun olan II. Dünya Savaşına yol açan basmakalıp düşüncelerle ve bunları aktarma kanalları ile mücadeleyi hedeflediği için Avrupa'ya daha fazla ağırlık verdiği ve bunun aracı olarak da ders kitaplarını seçtiği görülmektedir.

1957-1966 döneminde ise tarih eğitimi ile ilgili olarak 31 çalışmaya imza atılmıştır. Bu süreç için UNESCO'nun tarih eğitime yönelik ilgisinin azalmaya başladığı şeklinde bir değerlendirme yapılabilir.

1967-1977 yılları arasında tarih eğitimi ile ilgili 17 çalışma yapılmıştır. Bu süreç UNESCO'nun tarih eğitime ilgisinin en az olduğu ve bu ilginin de kıta ve ülkelerden ziyade uluslar arası mahiyette olduğu bir dönem olarak değerlendirilebilir.

1977-1986 döneminde toplam 25 yayın yapılmıştır. Bu süreçte UNESCO'nun tarih eğitime ilgisinin az olduğu ve bu ilginin de daha çok Afrika'yı hedeflediği söylenebilir.

1987-1996 döneminde de toplam 23 yayın yapılmıştır. Bu dönemde UNESCO'nun uluslar arası mahiyetteki çalışmaları az olmakla birlikte devam etmiş ama dört büyük kıta içerisinde özellikle Avrupa'ya ağırlık vermeye devam etmiştir.

1997-2006 döneminde ise toplam 56 yayın yapılmıştır. UNESCO'nun bu dönemde tarih eğitime ilgisinin arttığı söylenebilir. Uluslar arası ölçekte çalışmalar daha önceki dönemlere göre artmıştır, ancak ülke ölçeğinde yapılan çalışmalar da ağırlıktadır.

Son olarak da 2007-2009 yıllarında 11 yayın yapılmıştır. UNESCO'nun bu dönemde "Filistin ve İsrail Sorununa" ağırlık verdiği görülmüştür. UNESCO'nun yapmış olduğu tüm bu çalışmalar kurumun özellikle kuruluşunu izleyen ilk 10 yılda tarih eğitimini "Uluslar arası Anlayış ve İşbirliği" oluşturmanın bir aracı olarak gördüğünü ortaya koymaktadır. Ancak daha sonraki yıllarda konunun farklı açılardan ele alındığı, yapılan

çalışma sayısının azaldığı ve de bu çalışmaların daha önceki yıllardaki kadar kapsamlı çalışmalar olmadığı (projeler yerine makaleler gibi) görülmektedir.

### 3.2.UNESCO'nun Tarih Eğitimi Çalışmalarının Konulara Göre Dağılımı

UNESCO'nun tarih eğitimi ile ilgili yayınları konularına göre de incelenmiştir. İncelemede her yayın anahtar kelimelerle kodlanmış ve daha sonrada bu kodlamalar dört başlık altında sınıflandırılmıştır. Bunlar sırasıyla “ders araçları”, “paydaşlar”, “tarih temaları” ile “tarih öğretimi ve disiplinler arası konular” şeklindedir. İlk olarak 126 yayın ile UNESCO'nun tarih eğitimi ile ilgili en önem verdiği konu olan “Ders Araçları” üzerinde durulmuştur.

**Tablo 2. Ders Araçlarına İlişkin Yayınlar**

TEMA	KONULAR	f
DERS ARAÇLARI	Ders Kitapları	68
	Müzeler	16
	Öğretim Programları	13
	Programlar ve Ders Kitapları	5
	Filmler	4
	Açık Hava Eğitimi	4
	Arşivler	2
	Klasikler	2
	Dergi; Öğrenciler için	2
	Kitle İletişim Araçları	2
	Veri Tabanı Kullanımı	1
	Bilgi İletişim Teknolojileri	1
	Kütüphanecilik	1
	Sergiler	1
	Televizyon	1
	Okuma Materyali	1
	Gezici Kütüphane ve Sergiler	1
Çoklu Ortam	1	

Tablo 2’de görülebileceği gibi ders araçları başlığı altında özellikle “ders kitapları, müzeler ve öğretim programları” konularının öne çıktığı görülmektedir. Özellikle ders kitapları ile ilgili yapılan 68 çalışma toplam çalışmaların neredeyse %25’ini

oluşturmaktadır. Ders kitaplarının gözden geçirilmesi düşüncesi UNESCO'nun selefi olan "Uluslar arası İşbirliği Komisyonu"na (International Committee on Intellectual Cooperation, ICIC) kadar uzanmaktadır. Ders kitaplarının gözden geçirilmesi ve iyileştirilmesi çalışmalarına 1922'de başlayan komisyon, bu çabalarını 1926'da "Casares Çözümü" (Casares Resolution) olarak adlandırılan program ile devam ettirmiştir (Hillmann, 2001). Bertrand Russell ve Herbert George Wells gibi aydınların, bu konudaki öncü fikirlerinin bu kurumlara esin kaynağı olduğu da ileri sürülebilir.

1946 yılında ise UNESCO genel konferansının ilk oturumunda "UNESCO'nun üye ülkeleri ders kitaplarıyla ilgili olarak iki taraflı ve bölgesel anlaşmalar yapmaya teşvik etmesi gerektiği" (UNESCO, 1952b: 5) ifade edilmiştir. Bu fikirlerin somut adımı 12 Haziran – 23 Ağustos 1950 tarihinde Brüksel'de 24 ülkeden katılımcının yer aldığı "Ders Kitaplarının, Özellikle Tarih Kitaplarının İyileştirilmesi" (The Improvement of Textbooks, particularly History Books) adıyla bir seminerin düzenlenmesi olmuştur.

"Ders kitaplarının değerlendirilmesi ve iyileştirilmesi için en iyi yöntemler nelerdir ve sağlam temellere oturan uluslar arası anlayışa katkıda bulunacak başta tarih olmak üzere diğer ders kitaplarının da nasıl yaygın ve etkin bir şekilde kullanılabilir?" (UNESCO, 1950a: 1) sorusuna cevap aranan bu seminerde "Genel Olarak Ders Kitaplarının Geliştirilmesi, Ders Kitaplarının Kullanımı, Tarih Ders Kitapları ve Dünya Tarihi" olmak üzere dört farklı grupta yapılan çalışmalara ülkemizden de Prof. Dr. Osman Turan ile edebiyat öğretmeni Şükrü Kurgan katılmıştır. Bu seminerin sonuçları "Brüksel Semineri: Bulgular ve Çalışmalar" (The Brussels Seminar: Findings and Studies) ve "En İyi Tarih Ders Kitapları" (Better History Textbook) adlı iki çalışma ile tarih eğitimcilerinin ilgisine sunulmuştur.

Gerek 1946 yılındaki genel konferansta, gerekse 1950 ve 1951 yıllarındaki seminerlerde yapılan vurgulamalar neticesinde ders kitaplarının karşılıklı müzakeresine odaklanıldığı

görülmektedir. Bu doğrultuda 1953 yılında “Ders Kitaplarının İyileştirilmesi İçin İki Taraflı Müzakereler” (Bilateral Consultations for the Improvement of Textbooks) adlı rapor hazırlanmış ve tartışmaya sunulmuştur (UNESCO, 1953).

UNESCO üye ülkelere okul çağındaki çocukların kendilerinden farklı olan medeniyetler ve kültürler hakkında ders kitapları ve öğretim materyallerinden neler öğrendiklerini araştırmalarını önermiştir. Bu öneride özellikle iki noktaya vurgu yapılmıştır: (a) Asya ülkelerinin çocuklarının Batılı ülkeler (Avrupa ve Amerikalılar) hakkında neler öğrendiklerini araştırmaları ve (b) Batılı ülkelerindeki çocukların, Asya ülkeleri hakkında neler öğrendiklerini araştırması (UNESCO, 1954: 1). Doğu ve Batı kültürleri arasında köprüler inşa etmeyi amaçlayan bu öneriler “Uluslar arası Anlayış ve İşbirliği / Ders Kitapları ve Öğretim Materyallerinin Geliştirilmesine İlişkin Dokümanlar” (International Understanding and Co-operation / Documents Relating to Improvement of Textbooks and Teaching Materials) başlığı altında yapılan 30’a yakın (27) çalışmayla uygulamaya konulmuştur. 1956 yılında Hilmi Ziya Ülken tarafından sunulan “Türk Ders Kitaplarında Asya” (Asia in Turkish Textbooks) adlı rapor da bu çalışmalardan birisidir.

Yine aynı amaca yönelik olarak 2-12 Mayıs 1956 tarihlerinde “Batılı Ders Kitapları ve Öğretim materyallerinde Asyalı Kültürlerin Ele Alınış Biçimi” (The Treatment of Asian Cultures in Western Textbooks and Teaching Materials) ve 22 Ekim – 4 Eylül 1958 tarihlerinde de “Güney ve Doğu Asya Ders Kitapları ve Öğretim Materyallerinde Batının Ele Alınış Biçimi” (The Treatment of the West in Textbooks and Teaching Materials of South and East Asia) adlarıyla iki farklı uzmanlar toplantısı yapılmıştır. İkinci toplantıya Tokyo’daki Türk Büyükelçiliği misyon şeflerinden Rasim Fenmen gözlemci olarak katılmıştır. Uluslar arası bir anlayış ve işbirliği oluşturmak amacıyla Doğu ve Batı kültürlerini birbirlerine daha doğru bir şekilde tanıtmaya çabası UNESCO’nun “Doğu ve Batı Kültürel Değerlerinin Öneminin Karşılıklı Olarak Anlaşılması Projesi” (UNESCO’s Major Project on Mutual Appreciation of Eastern and Western Cultural Values) ile devam etmiştir.

UNESCO 1960'lerden sonra tarih ders kitaplarına yönelik çalışmalar yapsa da, hiçbiri kuruluşunun hemen sonrasında yaptıkları kadar kapsamlı çalışmalar olmamıştır. Ancak 1999 yılından sonra Güneydoğu Avrupa'da tarih ders kitaplarına yönelik kapsamlı çalışmalar yaptığı görülmektedir. 1999 yılında İsveç'te "Uzlaştırıcı Tarih" (Disarming History) sloganıyla "Güneydoğu Avrupa Tarih Ders Kitaplarındaki Kalıpyargı ve Önyargılarla Mücadele" (International Conference on Combating Stereotypes and Prejudice in History Textbooks of South-East Europe) adıyla uluslar arası bir konferans düzenlenmiştir. Daha sonra da 2006 yılında yapılan "Güneydoğu Avrupa Tarih Programları ve Ders Kitaplarının Analizi ve Güzden Geçirilip Düzeltilmesi Aracılığıyla Barış İçinde Bir Arada Yaşamın Sağlanması" (Fostering Peaceful Co-existence Through Analysis and Revision of History Curricula and Textbooks in Southeast Europe) çalışması ile bu ilgi devam etmiştir.

Tüm bu çalışmalardan da görülebileceği gibi UNESCO tarih ders kitaplarını uluslar arası anlayış ve barış eğitimi ülküsü gerçekleştirmenin en önemli aracı olarak ve ayrıca "İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi"nin bir uygulama alanı olarak görmüştür.

UNESCO'nun "Ders Araçları" başlığı altında önem verdiği konulardan biri de Müzeler olmuştur. Bu çalışmaların büyük bir bölümü 1948'den beri yayınlanan "Museum International" dergisinde çıkan makalelerden oluşmaktadır. Uluslar arası bir düzeyde müzeler ve kültürel miras konusunda bilimsel ve teknik bilginin paylaşımına imkân veren dergide yer alan disiplinler arası çalışma alanlarından biri de tarih eğitimidir. 1968 yılında yayınlanan "Müze ve Eğitim" sayısında John Dale tarafından kaleme alınan "Müzeler ve Tarih Öğretimi" (Museum and the Teaching of History) adlı makale bu çalışmalara örnek olarak gösterilebilir. Bunun dışında 1958 yılında Brezilya'da yapılan "Müzelerin Eğitimsel Rolü" (UNESCO Regional Seminar on the Educational Role of Museums) konusundaki bölgesel seminer gibi farklı çalışmalar da yer almaktadır.

“Ders Araçları” dışında yapılan konu analizinde 70 yayın ile öne çıkan başlıklardan biri de “Tarih Öğretimi ve Disiplinlerarası Konular” olmuştur.

**Tablo 3. Tarih Öğretimi ve Disiplinlerarası Konulara İlişkin Yayınlar**

TEMA	KONULAR	f
<b>TARİH ÖĞRETİMİ VE DİSİPLİNLERARASI KONULAR</b>	Tarih Öğretimi	35
	Barış Eğitimi	14
	Sosyal Bilimler Öğretimi	11
	İnsan Hakları	3
	Vatandaşlık Eğitimi	2
	Çok Kültürlü Eğitim	1
	Ders Örneği	1
	İnsan Gelişimi	1
	Kültürel Eğitim	1
	Tarih ve Coğrafya Öğretimi	1

Tablo 3’te de görülebileceği gibi UNESCO’nun tarih eğitimini, “Tarih Öğretimi ve Disiplinlerarası Konular” olarak özellikle tarih öğretimi, barış eğitimi ve sosyal bilimler eğitimi kapsamında ele aldığı görülmektedir.

UNESCO’nun tarih öğretimi konusunda ilk önemli adımı 12-16 Aralık 1949 tarihinde “Uluslar arası Bir Bakış Açısından Tarih Öğretimi” (The Teaching of History from an International Point of View) başlığıyla Paris’te düzenlenen Tarih Öğretimi Uzmanlar Toplantısı olmuştur. Aralarında Jean Piaget’nin de bulunduğu 10 uzmanın katıldığı toplantıda; “Evrensel İnsan Hakları Bildirgesi Konusunda Öğretmenlere Yönelik Uluslar arası Kaynak Kitap İçin Bir Taslak”, “Evrensel İnsan Hakları Bildirgesi Konusunda Gençlere Yönelik Model Bir Broşür İçin Taslak” ve “İnsanlığın Bilimsel ve Kültürel Gelişim Tarihine İlişkin UNESCO’nun Planları” gibi çalışmalar yapılmakla birlikte “Dünya Tarihinin Öğretimi Üzerine Önerilerin Yer Aldığı Bir Kaynak Kitap Taslağının Hazırlanması” (Consideration of Outline for a Handbook of Suggestions on the Teaching of World History) adlı çalışma dikkat çekmektedir. Bu kaynak kitap taslağında üç konu öne çıkmaktadır:

- İlköğretimde Hazırlayıcı Tarih Öğretimi
- Orta Öğretimde Tarih Öğretimi
- Uluslararası Tarih Öğretmenleri Derneği (International Association of History Teachers) Önerisi

Bu çalışmanın devamı niteliğinde 30 Ekim – 2 Kasım 1950 tarihleri arasında bir uzman toplantısı daha yapılmıştır. Bu toplantıların sonucunda az önce sözü edilen kaynak kitap “Tarih Öğretiminde Bazı Öneriler” adıyla ortaya çıkarılmıştır.

UNESCO'nun tarih eğitimine bakışını, “Tarih Öğretiminde Bazı Öneriler” (Suggestions on the Teaching History) adlı çalışmadaki şu ilkeler ortaya koymaktadır (UNESCO, 1950: 5-7):

- Gerçeği Aramak: Çocuklar ve yetişkinlerin tarihin amacının dokümanların eleştirel değerlendirilmesine dayalı olarak gerçeği aramak olduğunu anlamaları sağlanmalıdır.
- Evrimsel Bir Süreç Olarak Tarih: Çocuklar ve yetişkinler tarihin evrimsel bir sürecin kaydı olduğunu anlamalıdır.
- Uluslar ve Topluluklar Arasındaki Etkileşim: Çocuklara ve gençlere, ırkların ve ulusların birini diğerinden tamamen tecrit ederek yaşamalarının gerçekten mümkün olamayacağı gösterilmelidir.
- Ekonomik Faktörler: Gençlerin ekonomik faktörlerin muazzam önemini takdir etmeleri sağlanmalıdır.
- Entelektüel ve Duygusal Güçler: Çocuklara entelektüel ve duygusal akımların tarihteki büyük güçleri eşit olarak ortaya çıkardığı gösterilmelidir.

- İlerlemede Eşitsizlik: Öğretmen maddi ilerlemenin yavaş gittiğini ama bilgi birikimi olarak hızlanma eğiliminde olduğunu; hatta adalet, işbirliği ve hoşgörü alanındaki ilerlemenin daha yavaş olduğunu ve böylece maddi ilerlemenin gerisinde kaldığını göstermelidir.
- Uluslar ve Topluluklar Arasındaki Engeller: Öğrencilerin dikkati hem uluslar arasında ve sınıflar arasında var olan kuşku, önyargı ve bilgisizliğe hem de bunların üstesinden gelmek gerektiğine yöneltilmelidir.
- Çalışmanın Soyluluğu: Dünyayı yavaşça evcilleştiren ve âdemoğlunun daha iyi hayatlar sürmesine imkân veren insan emeğinin soyluluğunu ve süre giden savaşlarla insanın başarılarını yok etme deliliğini çocukların fark etmelerine yardımcı olunmalıdır.

Bu ilkelerden de anlaşılacağı gibi UNESCO tarih eğitimini ve tarih ders kitaplarını uluslar arası anlayış ve barış için önemli araçlardan biri olarak görmektedir.

18 Haziran–21 Ağustos 1951 tarihleri arasında Sevr’de 32 farklı ülkeden 66 delegenin katıldığı “Uluslararası Anlayışı Geliştirmenin Bir Aracı Olarak Tarih Öğretimi” (The Teaching of History as a Means of Developing International Understanding) adıyla bir seminer düzenlenmiştir. 1949 yılında düzenlenen “Uluslar arası Bir Bakış Açısından Tarih Öğretimi” uzmanlar toplantısının devamı olarak nitelendirilebilecek bu çalışmada “Farklı yönleriyle tarih öğretimi uluslar arası anlayışın ve ilköğretim/ortaöğretim öğrencileri arasında dünya vatandaşlığının gelişimi için nasıl katkıda bulunabilir?” sorusuna cevap bulmak için aşağıdaki konularda dört farklı çalışma grubu oluşturulmuştur (UNESCO, 1951):

- 12 yaşın altındaki öğrencilere tarih öğretimi
- 12 – 15 yaş arasındaki öğrencilere tarih öğretimi
- 15 yaşın üzerindeki öğrencilere tarih öğretimi
- İlköğretim ve ortaöğretimdeki tarih öğretmenlerinin eğitimi



Bu seminere ülkemizden de Bursa Balabanbey İlkokulu öğretmeni Canan Falay ve Tekirdağ'dan ilköğretmen okulu tarih öğretmeni Hüsamettin Tunalı katılmıştır. Bu seminerde daha önce gündeme gelen "Uluslar arası Tarih Öğretmenleri Derneği" (International Association of History Teachers) konusu yinelenmiştir.

UNESCO bir taraftan ders kitaplarının iyileştirme projesinin arkasında dururken, diğer taraftan da tarih öğretimine bakışını daha yüksek sesle ifade etmeye devam etmekteydi. 5-9 Nisan 1954 tarihlerinde Porto Riko'da (San Juan) düzenlenen "Tarih Eğitimi Semineri"nin sonucunda ortaya koyduğu "San Juan Bildirisi" (San Juan Declaration) bu amaçla ortaya konulmuştur. 8 maddeden oluşan bildirinin maddeleri şunlardır (UNESCO, 1954: 5):

1. Tarih öğretimi, tarihsel doğruluğa saygıya dayandığı zaman "uluslar arası anlayışa" katkıda bulunabilir.
2. Çeşitli uluslar arasında düşmanlığa neden olan tüm önyargıları tarih öğretiminden ve onun araçlarından kaldırmak çok önemlidir.
3. Eğer bu amaçlar başarılabaksa, tarihçiler ve eğitimciler arasındaki işbirliği zaruridir.
4. UNESCO, Amerikan Devletleri Örgütünün (OAS/The Organization of American States) ilgili organları ve Pan-Amerikan Tarih ve Coğrafya Enstitüsü (The Pan-American Institute of Geography and History) gibi uluslar arası kültürel kuruluşlar, bu gibi işbirliği çabalarını desteklemeli ve kolaylaştırmalıdır.
5. Yukarıda ifade edilen amaçları başarmak için bir bakımdan üniversiteler, tarih akademileri ve tarihçilerin kurmuş olduğu dernekler gibi ulusal kurumların yardımı sağlanmalıdır.

6. Pan-Amerikan kültürel işbirliğinin gelişmesine ve benzer dünya dernekleri ile ilişkileri devam ettirmesine yardımcı etmek için uluslar arası gayri resmi organizasyonların kurumlaşmasını tavsiye ediyoruz.
7. Tarih alanındaki uluslar arası işbirliği hükümetler arası organizasyonlar tarafından desteklense bile tüm bağınaz ya da politik tesirlerden uzak olmalıdır ve işbirliği yapanların mesleki kararlarına ve akademik özgürlüklerine saygı gösterilmelidir.
8. Amerika kıtasındaki ülkelerin kendi eğitim sistemleri konusunda var olan tedbirlerine gereken saygıyı göstererek, önyargılı görüşleri haklı çıkarmak için geçmiş olayları yorumlama amacı olmadan tarihin öğretilmesi arzu edilmektedir.

Bu çalışmalardan da anlaşılacağı gibi UNESCO'nun "tarih öğretimi" ile ilgili olarak yaptığı çalışmalar, ders kitaplarında olduğu gibi kuruluşunun ilk on yılında yoğunluk göstermektedir. Bu çalışmalarda kurumun tarih öğretimini uluslar arası anlayış, işbirliği ve barış ülküsü çerçevesinde ele aldığı görülmektedir. Bu bağlamda tarih öğretimini evrensel insan hakları ile ilişkilendirmeye, tarihin çocuklara hangi yaş seviyesinde nasıl öğretilmesi gerektiğine, tarih öğretmenleri için uluslar arası bir platform ihtiyacına ve özellikle de çoklu bakış açısını yansıtan ortak bir insanlık tarihi yazmaya çalıştığı ileri sürülebilir.

"Tarih Öğretimi ve Disiplinlerarası Konular" başlığı altında tarih eğitimi ile ilgili konulardan bir diğeri de "Barış Eğitimi" ile ilgili olarak yapılan çalışmalardır. Aslında UNESCO'nun tarih eğitimiyle ilgili olarak yaptığı çalışmaların neredeyse tamamının barış eğitimine yönelik olduğu ileri sürülebilir. Ders kitapları ve öğretim programlarının iyileştirilmesine yönelik çalışmalar bunun en önde gelen örnekleri olabilir. Ancak dolaylı çalışmalar bir yana doğrudan barış eğitimini hedef alan çalışmalar da yapılmıştır. Marie-Therese Maurette tarafından 1948 yılında yapılan "Barış İçin Eğitimsel Teknikler" (Educational techniques for peace), 1949 yılında "Uluslar arası Barış ve Güvenlik için Eğitim" (The Drafting of a convention or Recommendation on Education for

International Peace and Security) adıyla yapılan uzmanlar toplantısı ya da 1990'lı yıllarda acımasız bir iç savaş yaşayan Ruanda'ya yönelik olarak 2003 yılında yapılan "Bir Daha Asla: Ruandada Eğitimin Yeniden Yapılandırılması" (Never again; educational reconstruction in Rwanda) adıyla yapılan çalışma barış eğitime yönelik dikkat çeken çalışmalardır.

Yine aynı başlık altında tarih eğitimi ile ilgili konulardan biri de "Sosyal Bilimler Öğretimi"dir. 1960 yılından itibaren UNESCO, tarih eğitimini sosyal bilimler öğretimi genel başlığı altında ele almıştır. "Üniversite Öncesinde Sosyal Bilimler Öğretimi" (Meeting of Experts on the Teaching of the Social Sciences at Pre-university Level) adı altında uzman toplantıları yapılmıştır. Bu toplantılar uluslar arası olmaktan öte İsrail, Polonya, Sri Lanka, Almanya, Fransa ve Birleşik Devletler ile sınırlı kalmıştır.

Yapılan konu analizinde ortaya çıkan konu başlıklarından biri de "Tarih Temaları" olmuştur.

**Tablo 4. Tarih Temalarına İlişkin Yayınlar**

TEMA	KONULAR	f
TARİH TEMALARI	Kölecilik	12
	İrkçilik	7
	Gelenek ve Görenekler	4
	Komünizm	4
	İdeoloji	3
	Filistin-İsrail çatışması	2
	Kültürel Kimlik	2
	Antisemitizm	2
	Feminizm	1
	Kolonicilik	1
	Milliyetçilik	1
	Sosyalizm	1
	Yahudi Soykırımı	1

Tablo 4'te görüleceği gibi bu başlık altında 12 çalışma ile "Kölecilik" ve 7 çalışma ile de "İrkçılık" konusu dikkat çekmektedir. Kölecilik ve ırkçılığın; UNESCO'nun tarih eğitimi bağlamında önem verdiği konular olduğu görülmektedir. UNESCO'nun tarih eğitimi bağlamında kölecilik konusuna ilgisi 1990'lardan sonra artmıştır. 1994 yılında başlanılan "Köle Yolu" projesi (Slave Route) ve ayrıca 2002 yılında Hilary McDonald Beckles konuyu çok kapsamlı olarak ele aldığı "Köle Yolculukları: Köleleştirilen Afrikalıların Okyanus Ötesi Ticareti" (Slave Voyages: The Transatlantic Trade in enslaved Africans) adlı doküman dikkat çeken çalışmalar arasındadır.

UNESCO ırkçılık konusuna da önem vermektedir. 1968 yılında Paris'te "İrksal Önyargılarla Mücadele Etmek İçin Tasarlanan Eğitimsel Metotlar" (Educational Methods Designed to Combat Racial Prejudice) konusunda bir uzman toplantısı yapılmıştır. Bu çalışmada gençlerin zihinlerine ve kalplerine barışın ruhunu aşlamak için ve onlara önyargıların, özellikle de ırksal önyargının üstesinden gelmek için ihtiyaç duydukları gücü vermek için tasarlanan eğitimin önemini değerlendirmeyi amaçlamışlardır. Bu bağlamda tarih ve coğrafya öğretmenlerinin ne gibi yardımlarının olabileceği tartışılmıştır. Yapılan konu analizinde ortaya çıkan başlıklardan sonuncusu da 27 çalışma ile "Paydaşlar" olmuştur.

**Tablo 5. Paydaşlara İlişkin Yayınlar**

TEMA	KONULAR	f
PAYDAŞLAR	Tarih Yazımı ve Tarihçiler	15
	Öğretmen Eğitimi	6
	Yüksek Öğretim	6

Tablo 5'te görüldüğü gibi Paydaşlar temasında öne çıkan konu tarih eğitimi ile ilgili 15 çalışma ile "Tarih yazımı ve tarihçiler" olmuştur. Tarih yazımında Afrika tarihine ayrı bir önem verilmiştir. Bu yayınlar iki önemli toplantıya ilişkin ortaya konan çalışmalardır. Bunlardan ilki 1977 yılında yapılan "Güney Afrika Tarih Yazımı Uzman Toplantısı" (Expert Meeting on the Historiography of Southern Africa) ve diğeri de 1982 yılında

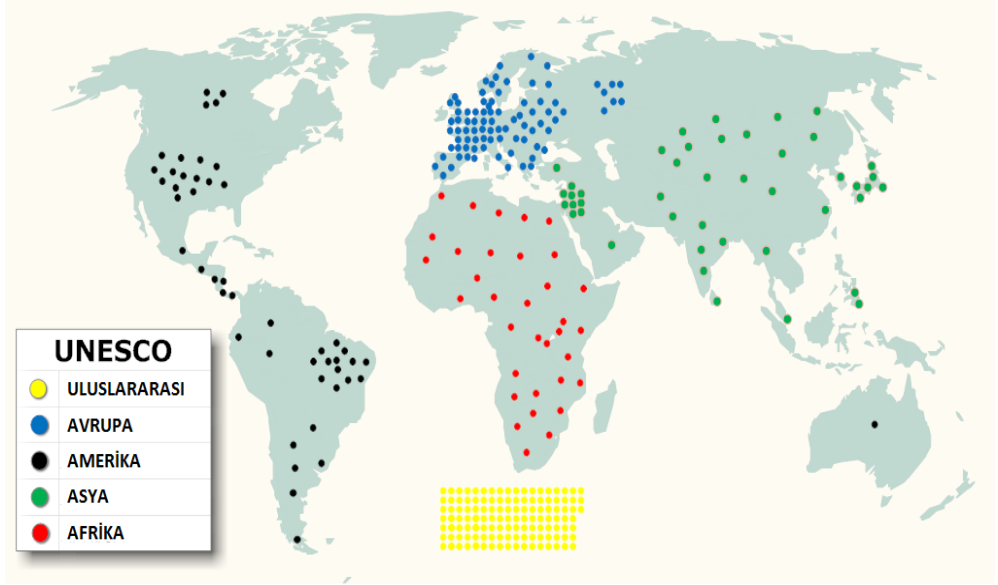
Dakar'da yapılan "Afrika'da Eğitim Süreci ve Tarih Yazımı" (The Educational Process and Historiography in Africa) adlı sempozyumdur. Tüm bu çalışmalar UNESCO'nun 70'lerden sonra Afrika'da tarih eğitimine odaklanmasının bir parçası olarak değerlendirilebilir. Tarihçiler konusunda ise 1986 yılında "Günümüzde Tarihçi Olmak" (Etre Historien Aujourd'hui) adıyla düzenlenen uluslar arası sempozyum dikkat çekmektedir.

Tarih eğitimi ile ilgili olarak yapılan tüm bu çalışmalara genel olarak bakıldığında UNESCO'nun uluslar arası anlayış, işbirliği ve barışı sağlamak için tarih eğitimini bir lokomotif olarak gördüğünü ileri sürülebilir.

### **3.3. UNESCO'nun Tarih Eğitimi İle İlgili Çalışmalarının Mekâna Göre Dağılımı**

İncelenen bir diğer konu da, tarih eğitimi çalışmalarının mekâna göre dağılımıdır. UNESCO 193 üye ülkeyi ve 7 ortak üyeyi 5 bölgeye ayırmıştır. Bunlar; Afrika, Arap Devletleri, Asya ve Pasifik, Avrupa ve Kuzey Amerika ve son olarak da Latin Amerika ve Karayipler'dir. Ancak bu araştırmada çalışmalar "Amerika, Avrupa, Asya, Avrupa ve bir de Uluslararası" başlıkları altında sınıflandırılmış ve bu sınıflandırmaya göre dünya haritası üzerinde bir mekânsal analiz yapılmıştır. Ulaşılan sonuçlar şekil 2'de gösterilmiştir:

## Şekil 2. UNESCO'nun Tarih Eğitimi Yayınlarının Mekâna Göre Dağılımı



Şekil 2’de görüldüğü gibi tarih eğitimi ile ilgili olarak Amerika, Afrika ve Asya kıtaları ile ilgili çeşitli yayınlar yapıldığı görülmektedir. Ancak tarih eğitimi yayınlarının büyük bir bölümün Avrupa kıtası ile ilgili olduğu görülmektedir. Bu durum UNESCO’nun tarih eğitimi bağlamında da olsa Avrupa merkezli bir kurum olduğunu göstermektedir. Yukarıda söz edilen her iki sınıflandırmaya göre yayınların mekânsal dağılımı yüzdelik olarak aşağıdaki tabloda verilmiştir:

**Tablo 5. UNESCO’nun Tarih Eğitimi Yayınlarının Mekânsal Analiz Yüzdeleri**

UNESCO’nun Sınıflandırması			Araştırmacıların Sınıflandırması		
Mekân	f	%	Mekân	f	%
Uluslar arası	95	30	Uluslar arası	95	31
Avrupa ve K. Amerika	107	35	Avrupa	89	29
Asya ve Pasifik	35	11	Amerika	48	15
Afrika	34	11	Asya	44	14
L. Amerika ve Karayipler	30	10	Afrika	34	11
Arap Devletleri	9	3			

Öncelikle UNESCO'nun sınıflandırmasına göre yapılan mekânsal incelemede Avrupa ve K. Amerika ile ilgili yapılan tarih eğitimi yayınlarının uluslar arası yayınlardan daha çok olduğu görülmektedir. Araştırmacıların yaptığı sınıflandırmaya göre yapılan incelemede de Avrupa kıtasına yönelik yapılan tarih eğitimi çalışmalarının neredeyse uluslar arası çalışmalarla eşit sayıda olduğu görülmektedir. Her iki mekânsal analizde de UNESCO'nun özellikle Arap Devletleri başta olmak üzere Asya, Afrika ve Latin Amerika'ya ihmal ettiği ama diğer taraftan Avrupa ve Kuzey Amerika kıtasına neredeyse uluslararası çalışmalar kadar önem verdiği görülmektedir. Gerek Amerika gerekse Avrupa Batılı ülkeler olarak tanımlanmaktadır. Buradan hareketle UNESCO'nun tarih eğitimi çalışmalarında Batılı ülkeleri merkeze alan bir tutum içinde olduğu ileri sürülebilir. Bunda her iki dünya savaşının Avrupa'da yaşanan politik, sosyal, bilimsel ve teknolojik gelişmelerden kaynaklandığının farkında olmanın yattığı düşünülebilir.

Tarih eğitimi çalışmaların ülkelere göre incelemesinde de benzer bir durum söz konusudur. İlk sırada 14'er çalışma ile UNESCO'nun merkezi olan Fransa ile ABD yer almak daha sonra sırasıyla; Brezilya (13), Almanya (7), Rusya (7), Birleşik Krallık (6), Japonya (6), Norveç (5), Hindistan (4), Kanada (4). Bu ülkelere dikkatle bakıldığında iki ortak noktanın öne çıktığı görülmektedir: Bu ülkeler çoğunlukla Batılı ülkelerdir ve aynı zamanda bu ülkeler çoğunlukla gelişmiş ülkelerdir. Bu sonuçlar da UNESCO'nun tarih eğitimi çalışmalarına uluslar arası değil, Batılı bir bakış açısıyla yaklaştığını ortaya koymaktadır.

#### 4. TARTIŞMA VE SONUÇ

UNESCO'nun tarih eğitimine yönelik yaptığı çalışmaların genel bir değerlendirmesini yapmayı amaçlayan bu çalışmada UNESDOC veri tabanından yararlanılarak tarih eğitimi ile ilgili olduğu düşünülen 264 çalışmaya ulaşılmıştır. Bu veri tabanının araştırmacılar için çok önemli bir başvuru merkezi olduğu söylemekle birlikte, söz konusu yayınların

elde edilmesinde çeşitli zorluklarla da karşılaşmıştır. Bunlardan ilki 48 çalışmanın tam metnine ulaşılamamasıdır. UNESDOC veri tabanında bu çalışmalardan bir kısmı hiç yer almazken, bir kısmına ise kullanıcı adı ve şifre istenilerek erişim imkânı sınırlandırılmıştır. Kullanıcı adı ve şifre için çevrimiçi başvuru süreci de çok yavaş işlemektedir. Kâr amacı gütmeyen uluslar arası bir kuruluşun veri tabanında bu türden bir uygulama anlaşılır değildir. Ayrıca e-posta yoluyla bu durumu aktardığımız UNESCO kütüphanesinin yardımcı olmaması da ayrı bir sorun olarak değerlendirilebilir. UNESCO, bu konuda Kongre Kütüphanesi uygulamalarından kendince dersler çıkarabilir. Bir başka sorun ise yayınların neredeyse tamamının İngilizce, Fransızca, İspanyolca ve Arapça dillerinden sadece birinde yazılmış olmasıdır. Araştırmacılardan çok kurumun kendi çalışmalarının etkili olabilmesi için yayınlarının eskiye de dönük olarak kabul ettiği altı resmi dilde hazırlanması daha uygun olabilir. Bu tespitler bir yana, UNESCO çalışmalarının sonuçlarını dünyanın her köşesindeki okuyucuya ulaştırma ve bir tür pazarlama sorunu yaşamaktadır.

Çalışmada ortaya çıkan en önemli sonuçlardan biri yıllara göre yapılan analizdir. Buna göre UNESCO'nun tarih eğitimi konusunda kuruluşunu takip eden ilk on yılda yoğun ve bir o kadar da kapsamlı çalışmalar yaptığı görülmektedir. Ancak sonraki yıllarda kurumun tarih eğitimine ilgisi bu düzeye ulaşamamıştır. Bu noktada 'kurumun tarih eğitimine ilgisinin artması için III. Dünya Savaşı'nın mı olması gerekiyor?' sorusu akla geliyor.

Konuya göre yapılan analizler, UNESCO'nun tarih eğitimini "Uluslar arası Anlayış, İşbirliği ve Barış" ülküsüne ulaşmak için önemli bir uygulama alanı olarak gördüğünü göstermektedir. Gerek ders kitapları ile ilgili yapılan karşılıklı müzakere çalışmaları gerekse tarih öğretimi ile ilgili olarak çoklu bakış açısını yansıtan ortak bir insanlık tarihi oluşturulması düşüncesi esasen bu amaca, yani uluslar arası anlayış, işbirliği ve barışa hizmet etmek için yapılmıştır. Pek çok ülkenin de karşılıklı olarak tarih ders kitaplarını değiştirmeleri ve önyargılı ifadelerin kitaplardan çıkarılması konusunda uluslararası



antlaşmalar imzalamalarında öncü rol oynamıştır. Ancak bu çalışmaların büyük bir çoğunluğunun, UNESCO'nun kuruluşundan sonraki ilk on yılda yapılmış olduğu ve daha sonra bu çalışmaların sayısının giderek azaldığı görülmektedir.

Mekânsal analiz sonuçlarına göre ise UNESCO'nun tarih eğitimi ile ilgili olarak yaptığı çalışmaların Batılı ülkeler olarak adlandırılan Avrupa ve Kuzey Amerika ülkelerine yoğunlaştığı, buna karşın Asya, Afrika ve Kuzey Amerika'daki ülkeleri ikinci sıraya aldığı ileri sürülebilir. Çalışmaların yoğun olarak yapıldığı alanlar daha çok Batılı ülkelerdir ve aynı zamanda bu ülkeler çoğunlukla gelişmiş ülkelerdir. Dolayısıyla UNESCO, II. Dünya Savaşının bitimini takip eden on yıllarda tarih eğitimi bağlamında asıl desteğe ihtiyacı olanların Batılı ya da gelişmiş ülkeler olduğunu kabul etmiş görünmektedir. Bertrand ve Dora Russell'a göre (1979: 195) yirminci yüzyılın başında Avrupa'da gençlere düşmanlığı pekiştirici bir takım gülünç inançlar aşılanıyordu. Üstelik, Avrupa tarih ders kitaplarının çok yanlışlarla dolu olduğunu ve yanlışların savaş olasılığını arttırıcı nitelikte olduğunu vurgulamaktaydılar. İşte bu nedenlerden dolayı UNESCO başlangıçta Avrupa'daki tarih eğitimini merkeze koydu. Bu kıtanın eğitim anlayışı bir kez yeniden düzenlendiğinde, Avrupa'nın politik ve pedagojik etkisindeki dünyanın diğer tarafları da bu yeni modeli zamanla ve kolayca benimseyeceklerdi.

UNESCO kuruluş sözleşmesine uygun olarak, 1947'den günümüze uluslar arası anlayış ve barış düşüncesini geliştirecek şekilde eğitim ve özellikle de tarih eğitimi alanında önemli çalışmalara imza atmıştır ve atmaya devam etmektedir. Örneğin 2008 yılında başlayan ve 2012 yılında tamamlanan bir çalışmada Irak yönetimi UNESCO'nun rehberliğinde öğretim programlarını revize etmektedir. Bu çalışma içerisinde özellikle Irak tarihinin yeniden yazılması ve bunun tarih ders kitaplarına yansıtılması öne çıkmaktadır. Bu tür çalışmaların kütüphanelerin tozlu rafları arasında kalması ile internette bir veri tabanı olarak kalması aynı şeydir. UNESCO yöneticileri, bu çalışmaların sosyal bilgiler ve tarih eğitimcileri ile öğrencileri gibi ilgili okuyucu

kitlelerine daha kolayca nasıl ulaşabileceği üzerinde kafa yormalı ve yeni stratejiler geliştirilmelidir. ABD’de Kongre Kütüphanesi’nin kendi yürüttüğü projelerden geniş eğitimci kitesinin haberdar olması için yaptığı uygulamalar; sosyal bilgiler, tarih öğretmenleri ve öğrencileriyle kurduğu iletişim ağı UNESCO için iyi bir örnek olabilir.

#### **KAYNAKÇA**

- Adler, C. (1960). Report on the State of Social Science Teaching in Israel High Schools. 12 Mart 2010 tarihinde UNESDOC veri tabanından alınmıştır.
- Barbag, J. ve B. Milewicz (1960). Teaching of Social Disciplines at the Pre-University Level in Poland. 12 Mart 2010 tarihinde UNESDOC veri tabanından alınmıştır.
- Beckles, H.M. (2002). Slave Voyage., the Transatlantic Slave Trade Education Project. 12 Mart 2010 tarihinde UNESDOC veri tabanından alınmıştır.
- Bilgin, N. (2000). İçerik Analizi, İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Dale, J. (1968). Museum and the Teaching of History. Museum, Vol XXI, No 1, s. 67-78.
- François, L. (1968). Meeting Experts on Educational Methods Designed to Combat Racial Prejudice: Notes by Participations. 12 Mart 2010 tarihinde UNESDOC veri tabanından alınmıştır.
- Fraser, D.M. (1960). Social Science Teaching at the Pre-University Level in the Schools of the United States of America. 12 Mart 2010 tarihinde UNESDOC veri tabanından alınmıştır.
- Hillmann, R. P. (2001). Reinventing Government: Fast Bullets and Culture Changes. Austin: the Murchison Chair of Free Enterprise University of Texas. 23 Haziran 2010 tarihinde <http://sovereignty.net> adresinden alınmıştır.
- Huxley, J. (1946). UNESCO: Its Purpose and Its Philosophy. Preparatory Commission of the UNESCO. 12 Mart 2010 tarihinde UNESDOC veri tabanından alınmıştır.
- Jayasuriya, J.E. (1960). The Teaching of Social Sciences at the Pre-University Level in Ceylon (Sri Lanka). 12 Mart 2010 tarihinde UNESDOC veri tabanından alınmıştır.

- Messerschmid, F. (1960). Task and Present Position of Social Science Teaching in the Secondary Schools of the Federal Republic of Germany and of West Berlin. 12 Mart 2010 tarihinde UNESDOC veri tabanından alınmıştır.
- Obura, A. (2003). Never again; educational reconstruction in Rwanda. Published by IIEP, UNESCO. 12 Mart 2010 tarihinde UNESDOC veri tabanından alınmıştır.
- Piobetta, J. B. (1960). The Teaching of the Social Sciences at the Pre-University Level in France. 12 Mart 2010 tarihinde UNESDOC veri tabanından alınmıştır.
- Russel, D. ve Russel, B. (1979). Endüstri Toplumunun Geleceği. Çev. Melih Ölçer, İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Safran, M. ve Ata, B. (1996), "Barışçı Tarih Öğretimi Üzerine Çalışmalar", G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt: 16, S.1.
- UNESCO (1948). Educational techniques for peace. Do they exist? by Marie-Therese Maurette. 12 Mart 2010 tarihinde UNESDOC veri tabanından alınmıştır.
- UNESCO (1949a). Meeting of Experts on the Teaching of History: The Teaching of History from an International Point of View. (Ed.) Madame Marie-Therese Maurette. 12 Mart 2010 tarihinde UNESDOC veri tabanından alınmıştır.
- UNESCO (1949b). Meeting of Experts on the Teaching of History: Summary Record. 12 Mart 2010 tarihinde UNESDOC veri tabanından alınmıştır.
- UNESCO (1949c). Meeting of Experts on the Drafting of a convention or Recommendation on Education for International Peace and Security: Working Paper. 12 Mart 2010 tarihinde UNESDOC veri tabanından alınmıştır.
- UNESCO (1950a). International Educational Seminar on "The Improvement of Textbooks, particularly History Books": General Information and Draft Programme. 12 Mart 2010 tarihinde UNESDOC veri tabanından alınmıştır.
- UNESCO (1950b). Towards world understanding; some suggestions on the teaching of history. 12 Mart 2010 tarihinde UNESDOC veri tabanından alınmıştır.

- UNESCO (1951a). Better History Textbooks. 12 Mart 2010 tarihinde UNESDOC veri tabanından alınmıştır.
- UNESCO (1951b). The Brussels Seminar: Findings and Studies. 12 Mart 2010 tarihinde UNESDOC veri tabanından alınmıştır.
- UNESCO (1951c). International Educational Seminar on the Teaching of History as a Means of Developing International Understanding. 12 Mart 2010 tarihinde UNESDOC veri tabanından alınmıştır.
- UNESCO (1952a). Newsletter: A Resume of the UNESCO Seminar on the Teaching of History as a Means of Developing International Understanding. 12 Mart 2010 tarihinde UNESDOC veri tabanından alınmıştır.
- UNESCO (1952b). Report on the Present State of Bilateral Consultations for the Improvement of History Textbooks. 12 Mart 2010 tarihinde UNESDOC veri tabanından alınmıştır.
- UNESCO (1953). Bilateral Consultations for the Improvement of Textbooks. UNESCO Education Clearing House. 12 Mart 2010 tarihinde UNESDOC veri tabanından alınmıştır.
- UNESCO (1954a). Learning About Other Cultures: Suggestions for a Study of Textbooks. 12 Mart 2010 tarihinde UNESDOC veri tabanından alınmıştır..
- UNESCO (1954b). Report of Seminar on the Teaching of History, Puerto Rico. 12 Mart 2010 tarihinde UNESDOC veri tabanından alınmıştır.
- UNESCO (1956). Committee of Experts on The Treatment of Asian Cultures in Western Textbooks and Teaching Materials: Draft Report of the Committee. 12 Mart 2010 tarihinde UNESDOC veri tabanından alınmıştır.
- UNESCO (1958a). The Treatment of the West in Textbooks and Teaching Materials of South and East Asia: Report of a Meeting of Experts. 12 Mart 2010 tarihinde UNESDOC veri tabanından alınmıştır.

- UNESCO (1958b). UNESCO's Major Project on Mutual Appreciation of Eastern and Western Cultural Values: Third Session. 12 Mart 2010 tarihinde UNESDOC veri tabanından alınmıştır.
- UNESCO (1960). UNESCO Regional Seminar on the Educational Role of Museums. Report by the Director of the Seminar Georges Henri Riviere. 12 Mart 2010 tarihinde UNESDOC veri tabanından alınmıştır.
- UNESCO (1977). Expert Meeting on the Historiography of Southern Africa: Final Report. 12 Mart 2010 tarihinde UNESDOC veri tabanından alınmıştır.
- UNESCO (1982). Symposium on The Educational Process and Historiography in Africa. 12 Mart 2010 tarihinde UNESDOC veri tabanından alınmıştır.
- UNESCO (1986). Séance de Clôture du Séminaire International "Être Historien Aujourd'hui" (Being a Historian Today). 12 Mart 2010 tarihinde UNESDOC veri tabanından alınmıştır.
- UNESCO (1994). First Session of the International Scientific Committee for the 'Slave Route' Project: Final Report. 12 Mart 2010 tarihinde UNESDOC veri tabanından alınmıştır.
- UNESCO (1997). 50 Years for Education. Paris: UNESCO Publication. 07 Haziran 2010 tarihinde  
<http://www.unesco.org/education/educprog/50y/brochure/index.htm>  
adresinden alınmıştır.
- UNESCO (1999). Disarming History: International Conference on Combating Stereotypes and Prejudice in History Textbooks of South-East Europe. 12 Mart 2010 tarihinde UNESDOC veri tabanından alınmıştır.
- UNESCO (2006). Fostering Peaceful Co-existence Through Analysis and Revision of History Curricula and Textbooks in Southeast Europe: Preliminary Stocktaking Report. 12 Mart 2010 tarihinde UNESDOC veri tabanından alınmıştır.

Ülken, H.Z. (1956). Asia in Turkish Textbooks. Documents Concerning the Improvement of School Textbooks, International Understanding and Co-operation. 12 Mart 2010 tarihinde UNESDOC veri tabanından alınmıştır.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

## EXTENDED ABSTRACT

This study endeavours to outline and expose the general course of UNESCO's efforts with regard to history education from 1945 up to date. It is noteworthy to mention that UNESCO, after 1960s strived to carry out its project of preparing "history of mankind" and "history education studies" simultaneously. The most striking point is the appearance of voluminous history books known as "History of the Scientific and Cultural Development of Mankind" as a fruitful result of the efforts towards writing the history of mankind to reflect multiple viewpoints. After 1978, these books were reviewed and rewritten having regard to the criticisms made by various circles. On the other hand, UNESCO has also carried out many studies with regard to history education concentrating on specific topics. The present study aims at evaluating UNESCO's above-listed efforts having regard to, and within the framework of the following questions. Here are the questions our study strives to enlighten;

- A. How is the breakdown of UNESCO's studies on history education by years?
- B. How is the breakdown of UNESCO's studies on history education by topics?
- C. How is the breakdown of UNESCO's studies on history education by location?

In this study, content analysis method was made used of. Content analysis method bases on processing the information or data covered or put forward by a certain message. Population of the present study is the education studies of UNESCO, and its sample is the history education studies existing on UNESDOC database. We could have access to 217 studies regarding history education through "expert search" section of the aforementioned database. In addition to the studies reached through "expert search" section, 1.860 publications were also attained through "basic search" of the database. Consequently, a total of 1.860 publications were reviewed and 264 publications were chosen as the sample of the study.

264 studies concerning history education could be reached on the said data base and 59 could not be reached. With a view to gaining access to 28 of 59 unreached studies, which were considered to be important, we contacted UNESCO Library through e mail address "library@unesco.org" and asked for these sources. In reply to our request, it was stated that the said studies were not reachable on-line and that library could send any article if desired. Thereupon, a more detailed inquiry was carried out on internet and another 11 of the searched studies could be reached through various web sites, primarily from Springer Link, Wiley Interscience and ERIC. As a result of our efforts, 216

out of the 264 sources sought for the purpose of the present study could be fully attained and identification datum of the remaining studies was obtained.

One of the most important outcomes of the present study is the analysis made by years, which manifested that UNESCO accomplished intensive and comprehensive studies with regard to history education during the first 10 years after its foundation. However, it appeared that UNESCO's interest in history education in the following years has gradually decreased and could never reach to its previous levels.

Analysis by topics revealed that UNESCO considers history education as a field of application to reach its ideals of "international understanding", "international cooperation" and "international peace". Both the studies of bilateral or multilateral discussions on history textbooks and the idea of preparation of a common history of mankind to reflect multiple viewpoints on history teaching were introduced, developed and fulfilled essentially with a view to contributing to the realization of afore-mentioned ideals of international understanding, cooperation and peace. UNESCO pioneered in the acceptance and ratification of bilateral or multilateral agreements or conventions signed up by a great deal of countries and drawn up with a view to changing the contents of history textbooks containing biased expressions. However, as in the case of publication of studies with regard to history education, it is observed that UNESCO fulfilled majority of its efforts towards establishment of international understanding, cooperation and peace during the first 10 years after its foundation, and that the density of its efforts weakened in the subsequent years.

Finally, depending on the results of "analysis by topics", it can be alleged that UNESCO's studies on history education concentrates mainly on the countries in Europe and in North America, which are known as western countries, and that it gives secondary importance to the studies on the remaining countries in Asia, Africa and South America. The western countries, on which UNESCO's studies intensify, are generally developed countries. Therefore it seems that UNESCO has admitted that those, who need assistance regarding history education during the decades following II. World War, are in fact western countries, or in other words developed countries.

Since 1947 up to date, in accordance with its Constitution, UNESCO has put its signature on significant studies in the field of education, especially history education in order to further develop the thought of international understanding and peace. For example, thanks to a study started in 2008 and expected to end in 2012, the new Iraqi Administration has been revising their curricula under the guidance of UNESCO. The main objectives of this study are to rewrite the history of Iraq and to reflect this new history to the textbooks. There is no difference between leaving the fruitful results of these types of studies on the dusty shelves of libraries and leaving them on internet as inaccessible studies stored in the data bases of the organizations. Executives of



UNESCO should contemplate on how to convey these studies more easily to educators and teacher candidates of social studies and history, and develop new strategies in this direction. Practices of the Library of Congress in USA to keep vast masses of educators informed of their projects and Library's network set up in order to communicate with the teachers and students of social studies and history may well serve as a good model for UNESCO.